

**TÜRK HUKUK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI**

Journal of Turkish Legal History

ISSN: 1306-6889

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Journal of Turkish Legal History

Sayı 29, 2020 (Bahar)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	Fethi Gedikli (İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
Kurucular	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mustafa Şentop, Mürteza Bedir
Yayın Kurulu	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mürteza Bedir, Sami Erdem, Ayhan Ceylan, Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu
Danışma Kurulu	İdris Bostan (İstanbul Ü.), Feridun Emecen (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Mehmet İpşirli (İstanbul Medipol Üni.), İsmail E. Erünsal (İstanbul 29 Mayıs Üni.), M. Emin Artuk (İstanbul Medipol Üni.), İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Kemal Beydilli (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Engin Deniz Akarlı (İstanbul Şehir Üni.), Sevgi Gül Akyılmaz (Ankara Hacı Bayram Veli Üni.), Mustafa Avcı (Ankara Sosyal Bilimler Üni.), Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üni.), Nevin Ünal Özkorkut (Ankara Üni.)
Editör	Fethi Gedikli
Yardımcı Editör	Ali Adem Yörük
Sekreterlik	Furkan Şahan
Baskı	Mikyas Basım Yayın Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Örnektepe mahallesi, Pazaraltı Sokak No:96 Beyoğlu/İstanbul 0212 528 95 28
Baskı Tarihi	Haziran 2020

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yer alan yazıların ilmi ve fikri sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yönetim

İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal
Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Merkez Bina
Oda 58 Beyazıt/İstanbul/Türkiye
e-posta: hukuktarihimerkezi@istanbul.edu.tr

Bu sayı Sancaktepe Belediyesi'nin katkılarıyla basılmıştır.
Belediye Başkanı Av. Şeyma Döğücü'ye teşekkür ederiz.

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Sayı 29 • 2020 (Bahar)

İçindekiler

Colin Imber'in Klasik Osmanlı Ceza Hukuku Hakkındaki Yaklaşımlarına Dair Eleştirel Notlar <i>Muharrem Midilli</i>	5
<i>Belgeler/Notlar</i>	
İlk Mecelle Şerhi: Şemsî Efendi'nin <i>Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Kavâ'id-i Külliyyesinin Şerhi</i> Adlı Eseri <i>Haz. Sami Erdem</i>	47
Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Üç Hukukî Mütalaa <i>İbrahim Enes Onat</i>	103
Yanko Vitinos'un Afv-ı Âlî Hakkındaki Kanun Layihası (Sadrazam Said Paşa'nın Sualleri ve Vitinos'un Cevaplarıyla) <i>Haz. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	129
Mirasın Kazaen Taksimi <i>Mustafa Reşit Belgesay - Haz. Muammer Fatih Öztürk</i>	143
Milashî Gad Franko'nun <i>Hukuki Bilgiler Mecmuası</i> (Eski Harfli Sayıların Makale Fihristi ve Yazar Dizini, Eylül 1926-Kasım 1928) <i>Murat Can Dolğun</i>	163
Almanya, Fransa ve İtalya'da Vahdet-i Kaza Nasıl Temin Edildi? <i>Şevket Memed Ali Bilgişin - Haz. Niyazi Varoğlu</i> <i>Mert Burak Ersan - Beyza Nur Bıyık</i>	199
Hukuk Reformu Metinleri 11: Kont Ostrorog'un İslahatta Takip Edilecek Usule ve Adliye Teşkilatına Dair Necmeddin Molla Bey'e Sunduğu İki Rapor (12 Ağustos 1909, 19 Ekim 1909) <i>Haz. Ali Adem Yörük</i>	217

Hukuk Reformu Metinleri 12: Cevdet Paşa'nın Mahkeme Reisliğinin Müslümanlara Hasredilmesine Dair 30 Aralık 1881 Tarihli Mütalaası <i>Haz. Ali Adem Yörük</i>	253
Hukuk Reformu Metinleri 13: Kirimîzâde Neşet Molla'nın 28 Eylül 1890 Tarihli Adliye Islahatı Raporu <i>Haz. Ali Adem Yörük</i>	263
Hukuk Reformu Metinleri 14: Kanunların Taklidi, Mukayesesi ve İvicaclarına Dair Fransız Hukukçu Jean Cruet'den İki Tercüme (1910, 1916) <i>Haz. Ercan Karaismailoğlu</i>	273
Hukuk Reformu Metinleri 15: Mecelle'nin Tadiline Dair Mişon Ventura'nın Mektubu, Yusuf Ziya Özer'in Beyanatı (Ekim 1920) <i>Haz. Mehmet Emir Bayraktar - Muammer Fatih Öztürk</i>	289
Hukuk Reformu Metinleri 16: Mişon Ventura'nın Kaleminden Türkiye'de Roma Hukuku Öğretimi Ve Mukayeseli Hukukun İşlevi (1912) <i>Haz. Ali Adem Yörük - Muammer Fatih Öztürk</i>	301
Hukuk Reformu Metinleri 17: Şevket Memedali Bilgişin'in Türk Hukuku Tasavvuru ve Muasır Hukuk İlmi Üzerinden Vahdet-i Adlî Arayışı (1922-1923) <i>Haz. Ali Adem Yörük</i>	317
Hukuk Reformu Metinleri 18: Adliyenin Islahına Dair Komisyon Raporu (9 Mart 1896) <i>Haz. Ali Adem Yörük</i>	335

HUKUK REFORMU METİNLERİ 18: ADLİYENİN ISLAHINA DAİR KOMİSYON RAPORU (9 MART 1896)

Haz. Ali Adem Yörük*

Bu rapor, II. Abdülhamid'in talimatı üzerine, adliye teşkilatının sorunlarına vâkıf hukukçulardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır¹. Hakimlere ve adliye memurlarına ilişkin bazı kanunî düzenlemelerin hâlâ hayata geçirilememiş olması ve Avrupa'dan aktarılan usul ve kaidelerden bir kısmının halkın ve memleketin "mizac"ıyla uyumsuzluğu, adliyeye dair şikayetlerin iki temel sebebi olarak belirlenmiştir. Hakim başta olmak üzere mahkemelerde nitelikli personelin istihdam edilememesi, mektepli ve "imtihanlı" hukukçuların sayıca yetersizliği, halk tarafından seçilen üyelerin vasıfsızlığı, usul hukukuna dair bazı kaidelerin davaların uzamasına sebep olması, Temyiz Mahkemesi'nin kuruluş amacına uygun olarak çalışmaması, tutukluluk sürelerinin kanuna aykırı olarak uzaması, ittiham usulünün suistimallere ve hak kayıplarına yol açması, savcılarının idarî görevlerini gerektiği gibi yerine getirmemesi tespit edilen başlıca sorunlardır. Özellikle taşra mahkemeleri sert bir şekilde eleştirilmekte, hükümlerinin nafız olması için hakimlerin tamamının padişah tarafından atanmasının gerekliliği üzerinde ısrarla durulmakta, ıslahatların hayata geçirilmesi ve yerleşmesi için Adliye Nezareti'ne düşen görevler sıralanmaktadır².

* Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

¹ Rapor için bkz. COA, Y.EE. 11/9. Raporun altında imza veya mühür yoktur. Bununla beraber içerik, komisyonun, sorunları ayrıntılarıyla bilen yetkili isimlerden oluştuğunu gösteriyor. Arada bağ kurmak için kesin bir bilgi yoksa da Ceza Kanunnamesi ve Usul-i Muhakemât-ı Cezaiye Kanunu'ndaki eksikliklere dair benzer bir raporun üst düzey bürokratlar tarafından hazırlandığına işaret edilebilir. 20 Ekim 1894 tarihli bu raporu şu hukukçular hazırlamıştı: Mahkeme-i Temyiz İstida Dairesi reisi Ahmed Şefik Bey, Mahkeme-i Temyiz azâsından Ali Şehbaz Efendi, İstinaf müdde-i umumîsi Mehmed Hâlid Bey, Mahkeme-i Temyiz azâsından es-Seyyid Mehmed Efendi, Sicil müdürü es-Seyyid Mehmed Emin Efendi. Bkz. COA, Y.MTV. 107/17.

² Tespit ve önerilerin daha rahat takip edilebilmesi için paragraflara ayrılmıştır. Bununla beraber metnin bütünlüğü dikkate alınmalıdır.

*

Mehâkim ve devâir-i adliyece ne gibi ıslahat ve tensikata ihtiyaç olduğunun meyâne-i memlûkânemizde mütalaa ve tedkikiyle atebe-i felek-mertebe-i hazret-i zillullahîlerine arz u beyanı şeref-yâb-ı telakkisi olduğumuz emr u ferman-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilafetpenâhîleri hükm-i celîlinden olmasıyla bîl-etrafl müzakere ve mülahaza-i keyfiyet olundukta;

- eğerçi el-yevm memâlik-i mahrûse-i şâhânelerinde mevcut olan mehâkim ve devâir-i adliyenin gerek vaziyet ve teşkilatı ve gerek taksimat ve teferruatı sâye-i ma'delet-vâye-i hazret-i mülûkânelerinde esasen yolunda olduğu gibi bunların vezâif ve hatt-ı hareketleriyle de'âvî-i hukukiye ve cezaiyenin suret-i rû'yet ve tatbikatını irâe ve tayin eden kavânîn ve nizamât derece-i kifâyede ise de

- mehâkim-i mezkûrenin hey'ât-ı hükkâm ve memurîni henüz kanun-ı mahsusta muharrer olan derecâta îsâl olunamayıp bazı nevâkısı olduğu misillü

- mehâkim-i mezkûrede düsturulamel olan kavânîn ve nizamât da Avrupa'da câri olan usûl ve kavâidden iktibas ile vaz' olunan bazı mevâdd ve ahkâmın mizac ve ahvâl-i ahali ve memleket ile kâbil-i tevfiik ve telif olmamasından nâşî birtakım iğtişâât ve su-i istimalât cereyan etmekte olduğu

- ve umûr-ı adliye hakkında şimdiye kadar işitilen ve meşhûd olan şikâyât ve mugayir-i rızâ-yı âlî ahvâl ve harekâtın sebep ve masdarı bu noktalar idüğü izahat-ı âtiye ile müdellel ve malum olup şöyle ki:

- Mehâkim-i mezkûreden kaza merkezlerinde bulunan mehâkim-i ibtidaiyenin birer reis ve müddeî-i umumî muavini ve mustantık ile ikişer muvazzaf azâdan terkiib ve teşkili Teşkil-i Mehâkim Kanunu'nda musarrâh olduğu halde bu mahkemelere henüz rüesâ ve müddeî-i umumî muavini ve mustantık tayin olunmayıp

- riyâset vazifesi cüz'î mikdar maaşla müstahdem ve kavânîn ve nizamât-ı cezaiye ve adliye ahkâmına gayr-ı vâkıf bulunan nüvvâb-ı şer'iyeye ve müddeî-i umumîlik vazifesi ekseriya okuyup yazmaları olmayan zabtiye çavuş veya onbaşlılarına ve mustantıklık hizmeti dahi ahali-i kurâ ve taife-i zürrâ'dan intihab-ı ahali ile alınmakta olan azâların birine muhavvel olmağla

- kazalarda tahaddüs eden envâ'-ı cerâim ve cinayâtın tahkikat ve takibat-ı kanuniyesi vakit ve zamanıyla ve lâykıyla ifa olunamayıp birçok hukuk-ı umumiye ve şahsiye zâyi olmakta olduğu gibi

- nüvvâb-ı şer'iyenin hizmet-i niyabet ve riyasetten başka meclis-i idare

azâlığını ve icra memuriyetini haiz olarak işbu vezâif-i müteaddideyi bi'z-zarure hüsn-i idare edemediklerinden mehâkim-i mebhûsun-anhada de'âvî-i hukukiye ve cezaiyenin muhakemâtı dahi bi-hakkın cereyan etmeyip bu yüzden birçok teahhurât ve su-i istimalât vukûa gelmekte

- ve şu hal ile beraber gerek mezkûr kaza mahkemelerinin ve gerek istinaf vezâifini haiz bulunan liva vilayet merkezlerindeki mehâkimin cesamet ve ehemmiyet-i mevkiyeleri itibariyle üç sınıfa taksim ve maaşât ve muhassesâtının ona göre tertip ve tayiniyle rüesâ ve müddeî-i umumî ve azâlarının hakimlik sıfat ve iktidarını haiz zevâtтан intihab ve tavgiz edilmeleri keزالik Teşkil-i Mehâkim Kanunu ahkâmından olup

- mehâkim-i mezkûreye ol vechile hükkâm ve memurîn yetiştirmek için sâye-i me'âlî-vâye-i hazret-i zillullahîlerinde vaktiyle bir Mekteb-i Hukuk küşâd olunmuş ve şimdiye kadar riyaset ve müddeî-i umumîlik hizmetlerine intihab ve tayin olunan zevât mekteb-i mezkurdan mezun olanlarla bi'l-imtihan ehliyet ve liyakati tebeyyün edenlerden tefrik ve intihab olunmakta bulunmuş ise de

- mehâkimin sınıflara taksimi ile maaşâtının ona göre tertip ve tahsisi maddesi şimdiye kadar icra olunmadığından rüesâ ve müddeî-i umumîlerin ekserisi bilâd-ı ba'îdeye rağbet etmeyip yakın mahallerde daha dûn memuriyetleri tercih eylemekte olmalarıyla bu makûle mühim yerlere muktedir memurlar tayin olunamamakta olduğu gibi

- keزالik şimdiye kadar mehâkim-i mezkûrenin hiçbirine mektepli veya imtihanlı muvazzaf azâ tayin olunmayıp

- mecâlis-i idare azâlığıyla mülga mecâlis-i temyiziye azâlıkları hakkında Vilayât Kanunu'nda muharrer usule tevfiKAN senede bir defa intihab-ı ahali ile ahali-i mahalliyeden azâ alınmakta

- ve işbu intihabda ilm-i hukuka ve kavânîn ve nizamât-ı devlete oldukça vukufli adamlar aranmayıp ashâb-ı emlak ve nüfuzdan olanlar tefrik ve tercih olunduktan mâadâ

- emr-i tefrik ve intihabda türlü türlü su-i istimalât dahi vukûa gelmekte olmasıyla

- mehâkim-i mezkûrenin cümlesi bi-hakkın heyet-i hakime denilecek ve de'âvî-i vâkıyı muntazaman görebilecek bir sıfat ve iktidarı haiz olamayıp

- de'âvînin rü'yet ve temşiyetinde küllî teahhurât ve su-i istimalâttan mâadâ

- fasl ü hükm olunan de'âvînin ahkâmı ale'l-ekser ya suret-i cereyan-ı muhakemece veya tatbikat-ı kanuniyece mâ-fevkindeki mehâkimde yolsuz

görünerek fesh ve nakz olunmakta bulunmuş

- ve mehâkim-i ibtidaiyeden sâdır olan ahkâm ve ilamâtın istinaf ve temyiz suretleriyle daha büyük mahkemelerde tedkik-i rü'yeti usulü temin-i hakk u adle kâfi tedâbir ve müessesât-ı kanuniyeden iken

- bir davanın hükümden mukaddem ve rü'yeti esnasında lâhık olan karar-ı karinelerle vazife ve selahiyet-i mahkeme hakkında tahaddüs eden itiraz üzerine lâhık olan kararların usul-i muhakemece kâbil-i istinaf ve temyiz addolunması

- ve mahkemece haksız çıkanlara istinaf ve temyiz ve iade-i muhakeme için ikişer üçer mah mehil verilmesi

- ve kaza bidayet mahkemelerinden sâdır olan ilamâtın mahkeme-i liva veyahut vilayette istinafi hususunda mahkumun-aleyhin muhayyer tutulması gibi

- kezalik Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye Kanunu'nda mevzû ve câri olan bazı kavâid ve müsâ'edât-ı gayr-ı ma'kûle de'âvînin tabakât-ı mehâkimde mükerreren görülüp senelerce sürünmesine ve ashâb-ı hukukun her suretle mutazzarır olmalarına sebebiyet vermekte olduğu misillü

- memâlik-i mahrûse-i şâhânenin merkez-i saltanat-ı seniyyeden bu'd-ı mesafesi cihetiyle ashâb-ı de'âvîden temyiz istidasında bulunanların Dersaadet'e kadar gelmeleri hem gayr-ı kâbil ve hem de davaları mikdarınca masraf ve ziyana duçar olmalarını müstelzim olarak

- zaten tedkikat-ı temyiziye için tarafeynin Mahkeme-i Temyiz'e kadar gelmelerine lüzum ve ihtiyaç olmadığı derkâr iken

- Mahkeme-i Temyiz'ce tedkikat-ı temyiziye icrası tarafeynin gelmelerine veya gelmekten imtina eylemelerine ta'lîk edilerek bu yüzden dahi mesâlih ve de'âvî-i hukukiye senelerce ve binlerce teahhur ve terâküm etmekte olmasıyla

- ve mahkeme-i mezkurenin sebep ve hikmet-i teşkil ve tesisi de'âvînin bi'l-cümle mehâkim-i devletten gerek usul-i muhakemece ve gerek tatbikat-ı kanuniyece bir siyâkta cereyan ettirilmesi maksadına mübteni

- ve binâen-alâ-zalîk işbu mahkemenin tedkik ve temyizine arz olunan bir ilâmı nakz veya tasdik hususunda istinad edeceği mevâdd-ı kanuniyenin ahkâmını tefsir ve teşrih eylediği takdirde çün ki işbu tefsir-i kanun keyfiyeti, ilamâtı nakz veya tasdik olunan mehâkimce düsturulamel tutulacağından

- Mahkeme-i Temyiz'in zikr olunan tefsirini diğer davada tağyir etmesi kat'an caiz olmadığı bedîhî iken mahkeme-i mezkureden bu bâbda bazen yek-

diğere mübâyin ve münâkız kararlar verilmekte idüğü meşhûd olup şu hal dahi intizam-ı muhakeme ile şîrâze-i kanunu muhill olmağla şâyân-ı dikkat ve ıslah görünmüş

- ve mevâdd-ı cezaiyece maznûn addolunan eşhâs hakkında mustantıklar tarafından tahkikat-ı lâzıme bi'l-icra bi-hakkın maznûn göründükleri halde mehâkime sevk edilmek ve maznûn görünmedikleri takdirde men'-i muhakemelerine karar verilmek

- ve cinayet ile maznûn olanlar hakkındaki tahkikat evrakı vilayât merkezlerinde üçer azâdan müteşekkil hey'ât-ı ittihamiyede bi't-tedkik ittihâm veya men'-i muhakeme edilmek Usul-i Muhakemât-ı Cezaiye ahkâmından olup

- mustantıkların kararları yolsuz veya haksız olduğu surette hey'ât-ı ittihamiyede tedkiki kezalik Usul-i Muhakeme iktizasından olmasıyla bu bâbda diyecek yoğ ise de

- hey'ât-ı ittihamiyeyi teşkil eden hükkâmın ber-minvâl-i muharrer intihab-ı ahali ile alınan nâ-ehil azâdan ve üçer kişiden ibaret olmağla beraber bunların verdikleri men'-i muhakeme ve adem-i mesuliyet kararlarının kâbil-i temyiz olmaması birçok su-i istimalât ile hukuk-ı umumiyenin ve şahsiyenin ziyâını müeddî olmakta

- ve hey'ât-ı ittihamiye merkezlerinin kaza ve liva merkezlerine bu'd-ı mesafesi cihetiyle tevkifhane ve hapishanelerde birçok eşhâsın hilaf-ı kanun olarak tûl müddet mevkuf kalmalarını müstelzim olmakta bulunacağı gibi

- mehâkim-i cinayetin hüküm ve kararlarında ekseriyet-i ârâ, azâ-yı mevcudenin sülûsânı addolunması

- ve bu mahkemelerin verdikleri beraat ve adem-i mesuliyet hüküm ve kararlarının dahi âdiyen kâbil-i temyiz addolunmaması birçok mücrimîn ve cinayet faillerinin cezasız kalarak hukuk-ı umumiyeye ve siyasiyenin rahnedar olmasını mücib olmakta bulunmuş

- ve müddeî-i umumîlerle muavinlerinin vezâifi, cerâim-i vâkıyı taharri ve takip ile failleri hakkında tahkikat ve muhakemât-ı lâzımeyi icra ve mustantik veya mahkemelerden yolsuz bir karar verildiği takdirde mâ-fevkindeki mahkemeye müracaatla ıslah ettirmek suretleriyle hukuk-ı umumiyeyi muhafaza etmekle beraber nezdinde buldukları mehâkimin intizamıyla kavânîn-i adliyenin hüsn-i cereyanına dikkat ve nezaret etmek kaziiyeleri olduğu halde

- bunların hukuk-ı umumiyeye muhafazasına müteallik vazifelerini ihmal

ile hukuk-ı umumiye ve şahsiyenin izâ'asına sebep oldukları halde ne derece mes'ul olacaklarına dair kanunda bir ceza tayin olunmadığı cihetle ekserisi ve belki cümlesi bu vazifelerini hüsn-i istimal etmedikleri gibi

- mehâkimin intizam-ı muamelatına dair olan vazife ve hareketlerinin suret-i cereyanı henüz tayin olunmadığı cihetle metruk ve muattal bir halde kalmış olduğuna

- ve eğerçi ahvâl-i ma'rûzadan başka Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye ve Ticaret Kanunname-i hümayûnunda münderic bazı mevâddın ahkâmı dahi muamelat-ı umumiye ile gayr-ı mütenasib ve bazısının dahi yek-diğerine mütenakız olmasından nâşî bunlarca bazı tashihat ve tadilat icrası lâzımeden ise de bunlar on beş yirmi maddeden ibaret ve tadil ve ıslahı âsân bir keyfiyet idüğüne binâen

- evvelemerde mehâkim ve devâir-i adliye hakkında esasen şikâyât ve itirazâtı müstelzim olan ahvâl ve nevâkısın ref ve izâlesi zımnında muktezi görünen ıslahatın ber-vech-i âtî arz u beyanına cür'et kılınır. Şöyle ki:

- Ahvâl-i ma'rûzanın başlıcası ve taşra mehâkiminin adem-i intizamına bâis olan esbâbın birincisi bâlâda arz olunduğu üzere kaza mahkemelerinde mevâdd-ı cezaiye için reis ve müddeî-i umumî ve mustantik olmamakla beraber gerek bu mahkemelere ve gerek vilayet ve liva mahkemelerine intihab-ı ahali ile muvakkat ve fahrî azâ alınması kazıyyesi olup

- halbuki kavânîn-i devlete ve ilm-i hukuka gayr-ı vâkıf esnaf ve zürrâ makûlelerinin hakimliğe tayini caiz olmadığı misillü

- zaten izn-i Sultanî ile mansûb olmayan hakimin hükmü nâfiz ve muteber olamayacağından

- ve kaza merkezlerinde bulunan mehâkim dört yüz yirmi dokuz mahkeme olup bunların umumuna Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne'den mezun veya şahadetnameyi haiz zevâtın rüesâ ve azâ ve müddeî-i umumîler tayini birkaç yüz bin lira raddesinde bir meblağın tahsisine mütevakıf olup

- hazine-i celilenin hal-i hâzırı buna müsait olsa bile mehâkim-i mezkûreye intihab ve tayini lâzım gelen iki bin nefere karîb hükkâmın mektepli veya imtihanlı zevâtın tedariki mümkün ve kâbil olamayacağından sâye-i şâhânelerinde ileride mektebin mezunları tekessür ettikçe kusûru dahi ıslah olunmak üzere

- şimdilik zikr olunan dört yüz bu kadar kaza mahkemelerinden en mühimmi görünen yüz adedinin sınıf-ı evvel itibar ile bunlara vukuât-ı

cinaiyeyi bizzat tahkik etmek ve sair de'âvî-i cezaiyede riyaset eylemek üzere birer kuruş maaşla birer reis-i sani ve yedişer yüz kuruş maaşla birer müddeî-i umumî muavini ile kezalik yedişer yüz kuruş maaşla ikişer azâ nasb ve tayin olunması

- ve vilayet ve liva merkezlerinde bulunan mehâkimin umumen üç sınıfa taksim ve maaşlarının sınıflarına göre müceddeden tertip ve tensiki ile

- işbu mahkemelerde gerek Dersaadet'teki İntihab Encümeni ve gerek mahalleri mecâlis-i idare hey'etleri ile Adliye komisyonları marifetleriyle enzâr-ı ahalide emniyet ve istikametle maruf ve ilm-i hukuk ile nizamât-ı devlete oldukça vâkîf zevâtın olmak

- ve sâbıkı vechile nısfı müslim ve nısfı gayrımüslim bulunmak üzere yedi yüz ellişer kuruş maaşla muvazzaf olarak dörder azâ bi'l-intihab hükkâm-ı saire misillü irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahîleriyle nasb ve tayin kılınması münasip mütalaa kılınmış

- ve bu suret leffen arz ve takdim kılınmış defterde muharrer olduğu vechile tahsisat-ı adliyye senevî otuz üç bin lira raddesinde bir akçanın zam ve ilavesine mütevakıf görünmüş olduğundan mehâkim-i mezkure hey'âtının ol vechile ıslahı

- ve de'âvînin esna-yı rü'yetinde mürur-ı zaman hakkında lâhık olan kararlardan mâadâ her nev' kararların istinaf ve temyizi usulünün feshiyle bu makûle kararların ancak hükm-i kat'î ile beraber temyiz olunması

- ve haklarında lâhık olan ahkâm-ı kat'îyeye adem-i kanaatle istinaf veya temyiz etmek isteyenlere birer mah mehîl i'tâsı herhalde kâfi olmağla işbu emhâl-i kanuniye dahi ol vechile tadil edilerek

- kaza mahkemelerinden verilen ilamâtın istinafı maddesinin dahi mensup oldukları liva mahkemelerine hasr u tahsis kılınması

- ve Mahkeme-i Temyiz'in hal ve muamelat-ı meşrûhası dahilten [ve] haricen muzır ve intizam-ı mehâkimi muhill olup

- mahkeme-i mezkure bi'l-cümle mehâkim-i nizamiyenin mâ-fevkinde olması hasebiyle tadil-i meslek etmesi herhalde bazı tedâbir-i kanuniye ve müessire ittihazına mütevakıf görünmesiyle

- mahkeme-i mezkurenin üç daireden mürekkebe olan hey'ât-ı hâzırası dört daireye taksim ve mesâlih-i temyiziye işbu dört daire beyninde münasibi vechile tefrik ve tahsis olunarak

- ba'de-mâ mahkeme-i mezkurece tarafeynin celbinden sarf-ı nazarla

- temyizi istida kılınan ilamâtın nihayet iki mah müddet zarfında bi't-tedkik kararları itâ ve mahalli mahkemelerine irsal olunması

- ve mahkeme-i mezkureden verilmekte olan kararların bir kat daha adl ve kanuna makrûniyeti zımında el-yevm Hukuk Dairesi'nde câri olan tashih-i karar usulünün diğere dairelerine ta'mîmiyle

- mesâlih-i vâkıa bu müddetten ziyade teahhur eder veyahut mahkeme-i mezkurece bir sene zarfında bir madde-i kanuniye iki türlü tefsir olunmak gibi kanuna ve umuma karşı çirkin bir hareketi tekerrür eyler ise bunu yapmış olan dairesinin feshiyle yeniden teşkili zımında Adliye Nezareti cânibinden bi'l-istizân şeref-müteallik buyurulacak irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenâhîleri vechile hareket olunması

- ve mehâkim-i ibtidaiye ve istinafiyeden sâdır olan ilamâtın ekseriyet üzere fesh ve nakz olunmakta olması mehâkim-i mezkure hey'etinin ya adem-i ehliyet veyahut rüyet-i de'âvîde garaz ve irtikâba cür'etlerini mu'lin olarak halkın bu yüzden duçar olacağı mazarrata karşı bu bâbda dahi tedâbîr ve icraat irâesi lâzımeden olmağla

- ba'de-ez-în bir mahkemeden bir sene zarfında verilen ilamâtın yüzde iki buçuktan ziyadesi fesh veya nakz olunur ise kezalik ol mahkemenin feshiyle yeniden teşkil olunmasının usul ittihazı

- ve mevâdd-ı cinayede ittihâm muamelatı ber-minvâl-i muharrer teahhurât ve mazarrat-ı adîdesinden başka

- işbu ittihâm usulü Avrupa'dan alınmış olup halbuki Avrupa mehâkiminde bu usulün şart-ı a'zamı bulunan jüri usulü, mehâkim-i Devlet-i Aliyye'de câri olmayıp

- memâlik-i mahrûse-i şâhânedede ise cinayet ile maznûn olan bir şahsın huzur-ı mahkemede ve muhakeme-i aleniyyede beraatı tezahür etmeksizin saliverilmesi hiçbir vechile selamet ve istikamet-i maslahatı temin edemeyeceğinden

- zikr olunan ittihâm usulü külliyyen lağv olunarak mustantıklarca maznûn addolunan eşhâsın doğrudan doğruya mensup oldukları liva bidayet mahkemeleri ceza dairelerine sevkiyle muhakemelerinin orada icra

- ve mustantik kararları aleyhine vukû bulacak itirazâtın tedkik ve halli vazifesi mehâkim-i mezkurenin hukuk dairelerinde ifa olunması

- ve ittihâm muamelatının lağvından dolayı merkez mahkemelerinin vezâifi elviye-i saire mehâkiminin vezâifine muvafık olarak

- bu suretle mehâkim-i istinafiyenin işleri yalnız istinafa münhasır olacağından

- ve mehâkim-i mezkurenin bazısı el-yevm birer daireye maksûr bulunduğundan kusûrunun dahi birer daireye kasrıyla reis-i sanilerinin mevâdd-ı cezaiyede riyaset ve reis-i evvelin mahkemede bulunmadığı günlerde mevâdd-ı hukukiyede ona vekalet etmesi tesrî-i mesâlihi müstelzim olacağından bunun da icra-yı icabı

- ve cinayet mahkemelerinde ekseriyet-i ârâ, kaide-i umumiyyeye tevfiikan ekseriyet-i mutlaka yani hey'et-i hakimenin nısfından ziyadesinin husûlünde muteber tutulup

- mehâkim-i mezkureden verilen beraat veya adem-i mesuliyet kararlarının müddeî-i umumîlerce yolsuz görüldüğü takdirde mahallince hükmü muvakkatan icra olunmak şartıyla mücrimiyet kararları gibi âdiyen kâbil-i temyiz addolunması

- ve müddeî-i umumîlerin intizam-ı muhakeme ile kavânîn-i adliyenin cereyanına dikkat ve nezarete müteallik olan vazifelerince hatt-ı hareketleri tayin olunmakla beraber gerek bu bâbda ve gerek hukuk-ı umumiyenin muhafazası emrinde kusur ve tekâsüllerine karşı mesuliyet-i lâzıme bi't-tayin kanun-ı mahsusuna derc ve ilave olunmakla beraber

- Avrupa mehâkiminde câri olan usule tevfiikan bunların daire-i memuriyetlerinde hukuk-ı umumiyyeye ve intizam-ı mehâkime dair olan muamelat hakkında altı ayda bir kere Adliye Nezareti'ne layiha göndermelerinin usul ittihazı

- ve kazalarda livalar gibi icra memurları olmamak hasebiyle muamelat-ı icraiye dahi yolsuz bir halde cereyan edip bu yüzden de pek çok şikâyet tahaddüs etmekte idüğünden bu vazifenin dahi kanuna tevfiikan rüesânın nezareti altında hareket etmek üzere mukavelat muharrirlerine ilave-i memuriyet edilmesi

- ve taşrada bulunan ticaret mahkemelerinden bazısının killet-i mesâlihi cihetle mukaddemâ lağv olunarak vezâifi hukuk mahkemelerine ilave edilmiş ise de

- işbu mehâkim-i ticarete tebea-i ecnebiyyeye müteallik de'âvînin rü'yeti esnasında konsolatolardan azâ bulundurulması hakkında mine'l-kadîm câri olan teamül[ün] hukuk mahkemelerine dahi teşmil ettirilmesi veyahut mehâkim-i ticaretin iadesi sefaretlerden talep ve ısrar olunmakta olup teamül-i mezkurun hukuk mahkemelerine teşmili pek muzır olmağla

- ve zaten mehâkim-i ticaretin hazineden tahsisatı olmayıp memurînin maaşları rü'yet ettikleri de'âvî hasılâtından verilmekte bulunmağla mehâkim-i mezkureden iadesi iktiza edenlerin dahi teşkil ve iade olunması

- ve işbu mahkemelere şimdiye kadar intihab olunan rüesâ ve azâ makam-ı Sadaret ile Adliye nezaretinin tasdikiyle nasb ve tayin olunmakta olup halbuki bâlâda arz olunduğu üzere izn-i sultanî olmaksızın bir hakimin hükmü şer'an nâfiz olamayacağından ba'de-ez-în mehâkim-i ticaret riyaset ve azâ[lık]larına intihab olunacak zevâtın dahi memuriyetleri, emsali misillü bi'l-istîzân şeref-müteallik buyurulacak irade-i seniyye-i zillullahîleri mücebince icra kılınması,

- ve Dersaadet'te bulunan mehâkim-i nizamiyenin teşkilatı ile bu mahkemelerde mesâlihın suret-i cereyanı sâye-i me'âlî-vâye-i hazret-i hilafetpenâhîlerinde taşra mehâkimine nisbetle yolunda olup

- fakat Beyoğlu Bidayet Mahkemesi iki hukuk ve bir ceza dairesinden müteşekkil olup mahkeme-i mezkurenin daire-i vazife ve memuriyeti dahilinde mütehaddis mevâdd-ı cezaiyenin vakit ve zamanıyla rü'yetine bir dairenin adem-i kifâyeti mütehakkık olduğuna ve ittihâm muamelatının lağvı halinde Dersaadet hey'et-i ittihâmiyesine memur üç azâ ile ketebesine lüzum kalmayacağına mebni işbu hey'et ile Beyoğlu Bidayet Mahkemesine ilaveten bir ceza dairesi daha teşkil olunması,

- ve bir de Nezaret-i müşârun-ileyhâ dairesinde Havale Müdüriyeti namıyla mevcut olan dairenin vazifesi yalnız mehâkim-i şer'iyeye ait arzihalleri tefrik ve havale etmekten ibaret olup

- halbuki mehâkim-i şer'iyeden sâdır olan ilamâtın icrası için diğer bir daire daha mevcut ve bu daire hayli muavin ve kâtiplerden mürekkeb olarak bu işler için iki müdüriyet ve daireye lüzum olmadığından zikr olunan Havale Müdüriyetinin lağvıyla vazifesinin ilamât-ı şer'iyeye İcra Müdüriyetine ilavesi

- ve çün ki mehâkim-i nizamiye ve devâir-i adliye ne kadar tanzim olunsa ve teşkilatı ile âlât ve edevâtı bulunan hükkâm ve memurîn ne derece mükemmel ve muktedir bulunsa umûr-ı adliyenin mihver-i cereyanı olan merkez-i idarenin yani Adliye Nezaretî'ni teşkil eden hey'et-i idarenin hedef-i hareket ve matmah-ı nazarı gerek Dersaadet'te ve gerek taşrada bulunan bi'l-cümle mehâkim ve devâir ve şu'abât-ı adliyeye muhavvel kâffe-i de'âvî ve mesâlihın mikdarıyla vakit ve zamanında rü'yet olunup olunmadığı ve suret-i cereyanıyla tatbikat-ı kanuniyesi ne merkezde cereyan etmekte bulunduğu ve bir gûne teahhurât veya su-i istimalât veyahut kavânîn ve nizamât-ı adliyenin temâmî-i cereyanına

mâni esbâb ve müşkilât vâki olup olmadığı ve kavânîn ve nizamâtca tadilat ve ıslahata ihtiyaç bulunup bulunmadığı hususlarıyla memurîn-i adliyenin meslek ve ahlâk ve harekât ve muamelatı gibi ahvâle tamamiyle muhît ve muttali olarak kavânîn ve idare-i adliyenin hüsn-i cereyanını ve memurînin gayret ve hüsn-i hal ü hareket ve istikametini temin edecek tedâbîri ale'd-devam mülâhaza ve ifaya muktedir bir şekil ve surette müesses ve muntazam olmadıkça mehâkim ve devâir-i mezkurenin matlûb-ı âlîye muvafık bir hal-i intizamda bulunamayacağı derkâr olup

- eğerçi teşkilat-ı hâzıra-i adliyenin vaz' ve tesis olunduğu esnada daire-i müşârunileyhâda Umûr-ı Hukukiye ve [Umûr-ı] Cezaiye ve Sicill-i Memurîn müdüriyetleri ve Baş-müddeî-i Umumîlik namıyla müteaddid memuriyetler tesis olunmuş ise de bunların hem teşkilatı noksan bırakılmış ve hem de vezâif-i memuriyetleri maksad-ı meşrûha muvafık bir surette tesis ve tayin olunmamış olmasıyla bir gûne faideyi mûcib olamadığından ve binâenaleyh bu bâbda dahi bir tedbir-i müessir ittihazı zaruri görüldüğünden

- mehâkim ve devâir-i mezkureye muhavvel mevâdd ve de'âvînin mikdar ve muamelatını mübeyyin şehriye cedveller alıp de'âvînin rü'yetini takip etmek ve adliye müfettişleriyle müddeî-i umumîlerden gelecek layihaları vakit ve zamanıyla bi't-tedkik mukteziyât ve icabât-ı kanuniyesini icra ettirmek ve müfettişlerle müddeî-i umumîlerin tamamiyle ifa-yı vazife edip etmediklerine bakmak ve memurîn-i adliye hakkında Nezaret'e vârid olan muharrerât ve şikâyetnameleri dahi bi't-tedkik azli mûcib ahvâl olup olmadığını makam-ı Nezaret'e bildirmek ve bâlâda arz olunduğu vechile mehâkim-i nizamiyenin fesh ve nakz olunan ilamlarıyla Mahkeme-i Temyiz'den tefsir-i kanuna müteallik sâdır olacak kararları şehriye cedvellerine bakarak gözetmek ve'l-hâsıl mehâkim-i nizamiyenin aksâm ve müteferriâtına karşı idare cihetince bir kontrol olmak üzere Encümen-i Teftiş namıyla Nezaret-i müşârunileyhâ dairesinde bir hey'et-i mahsusa bi't-teşkil

- işbu encümene Mahkeme-i Temyiz'in en muktedir azâlarını biri reis ve Umûr-ı Hukukiye ve Umûr-ı Cezaiye müdürleri azâ-yı tabiiyeden olmak üzere memuriyeti lağv olunacak Havale müdürü ile Mahkeme-i Temyiz mümeyyizlerinden biri azâ tayin olunarak veyahut bunlar Beyoğlu Mahkemesi'nde teşkil olunacak İkinci Ceza Dairesi azâlığına bi't-tayin hey'et-i istinafiye azâsından iki kişi maaşlarıyla encümen-i mezkur azâlığına nakl olunarak işbu encümenin hey'et-i tahririyesi için dahi daire-i Nezaret'te

bulunan İstatistik kalemi hey'eti ile mektubî ve müdüriyetler aklâmında bulunan ketebenin mütehayyizânından ikişer kişi memur ayrılması suretleri ittihaz ve icra

- ve ber-minvâl-i ma'rûz Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye ve Ticaret kanunlarında muhtac-ı tadil ve ıslah olan mevâdd-ı kanuniyenin tadilatı ifa ve işbu tedâbîr-i ıslahiye'nin vaz'ından sonra umûr-ı adliyenin tatbikat ve muamelatına merciince tamamiyle dikkat ve itina kılındığı halde sâye-i me'âlî-vâye-i cenâb-ı zıllullahîlerinde mehâkim ve devâir-i mezkurenin kesb-i intizam-ı tam edeceği mütalaât-ı kâsırânesinde bulunulmuş

- ve suver-i ma'rûza nezd-i me'âlî-vefd-i hazret-i velînimet-i bî-minnet-i a'zamîlerinde karîn-i tasvib-i âlî buyurulduğu takdirde mevâdd-ı kanuniye layihaları dahi bî't-tanzim arz-ı atebe-i ulyâ kılınacağı tabî bulunmuş ise de her ne vechile emr u ferman-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilafetpenâhîleri şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mahz-ı isabet olacağının arz u beyanına mücâseret kılındı. Kâtibe-i ahvâlde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emri padişahımız efendimizindir. Fî 24 Ramazan sene [1]313 ve fî 26 Şubat [1]311.